

Johannes Siapkas, *Från Laokoon till Troja* (Lund: Nordic Academic Press 2017). 237 s.

Intresset för antikhistoriska studier har ökat markant sedan 1980-talet och avsatt både vetenskapshistoriska översiktsverk och biografier över kända forskare, huvudsakligen män. Den här föreliggande boken av Johannes Siapkas är en första del i en serie om fem som avser behandla antikvetenskapens teorier i en serie han kallar "Antikvetenskapens Teoretiska Landskap, och förkortar, *ATL*. Med antikvetenskap menar Siapkas det universitetsämne som i Sverige instiftades 1909 i Uppsala och Lund under namnet "Klassisk Fornkunskap och Antikens Historia", en ämnestitel som under det mer socialt inriktade 1960-talet (1968) omvandlades till "Antikens Kultur och Samhällsliv". Titeln på denna del, *Från Laokoon till Troja*, torde syfta på tidsspannet mellan 1500-talet till början av 1900-talet.

Statygruppen med Laokoon och hans söner upptäcktes år 1506 i en vingård i Rom. Michelangelo var en av de första att beundra konstverket, som kom att få stor betydelse för den senare renässansens konstnärliga skapande. Namnet är valt för att visa antikstudiets början med den moderna tidens ingång. Föremål från framför allt Italien beundrades som konstverk i sin egen rätt och kopierades i både marmor och gips och fick plats i nya och gamla skulptursamlingsprojekt. Johann Joachim Winckelmann (1717–1768) ägnade gruppen en specialstudie och skrev beundrande om dess "edle Einfalt und stille Größe" (ädla enkelhet och lugna storhet). Winckelmann är mest känd som den som myntade "stilbegreppet". Han klassade den stil som skapades i Athen runt 480 f. Kr. som den mest stilfulländade och ööverträffade. Många senare konstvetare ansåg detsamma som han. Västerlandets konst var överlägsen all annan, och den klassiska periodens dess absoluta akme, vilket Siapkas väl speglar i sin bok och redogör för hur en mer beskrivande, samlande och beundrande fas förekom under antikstudiets gryning. En mer vetenskapligt uppsökande verksamhet inleddes under "modern" tid, ett samlingsnamn för det långa 1800-talet. Mer eller mindre äventyrliga män gav sig av till fjärran länder och samlade in inskrifter och vaser till stora corpusvolymmer, grävde upp assyriska palats och grekiska städer och förde antika kulturföremål till europeiska museer som Louvren och British Museum. Ett exempel på utgrävningsverksamheten är just det emblematiske Troja, staden som Heinrich Schliemann (1822–1890) identifierade och grävde ut på 1870-talet, "det var han som utmejslade den egeiska förhistorien som ett forskningsfält", skriver Siapkas.

Bokens är strukturerad i tolv kapitel indelade i tre huvuddelar. I den första informeras om olika modeller för kunskapsproduktion och vetenskaplighetens utveckling och förändringar. Siapkas diskuterar här olika begrepp

och förklarar dem. Han uppger att ett genuint ointresse för teori generellt vidlåder antikvetare och vill försöka förklara varför. Del ett är, liksom del två, där han avhandlar antikvariska antikstudier, båda ganska korta. I huvuddelen, den tredje, beskriver Siapkas typer av metoder och teorier använda under 1800-talet, den moderna perioden för kunskapsinhämtning och vetenskapsproduktion. Därefter följer en imponerande bibliografi, som utgör en femtedel av hela verket och är i sig en nyttig och tidsbesparande kunskapskälla. Ett avslutande index ökar bokens användbarhet.

Siapkas namnger och beskriver de många män som skapat och utvecklat antikvetenskapen under dess första århundraden. Kvinnliga pionjärer har ingen plats i Siapkas inventering med två undantag, Jane Harrison och i ett inledande citat, Donna Jeanne Haraway. Den senare finns med i bibliografin men inte i texten och de idéer hon introducerat kommer förmodligen att behandlas i beskrivningen av vår samtida teoribildning. Harrison nämns i samband med Cambridgeritualisternas vetenskapssyn och hur de anammade Max Müllers uppfattning om att grekisk mytologi återspeglade ett indoeuropeiskt kulturarv. Deras grunduppfattning var evolutionistisk – religion utvecklades från animism till kristendom – för att hårdra diskussionen. Ritualisterna intresserade sig (som många antikvetare genom tiderna) huvudsakligen för grekisk religion och fick sin benämning på grund av, framför allt Harrisons, uppfattning om att myter var ritualer som missförståts. Här skulle man vilja veta mer om hur argumenten såg ut för detta antagande. Boken är mycket frikostig vad gäller uppgifter om antikforskare även om det delvis begränsar utblickarna och påverkanskraften från andra ämnesområden. Av förklarliga skäl kan inte alla få plats på ett så begränsat omfång, men i denna diskussion saknar man Georges Dumézils idéer om indoeuropeisk religion. Senare i texten informeras om att Harrison och Hermann Usener inte kunnat fortsätta sina karriärer och att hon tvingats bort från Cambridge på grund av Ulrich von Willamowitz-Moellendorfs aktiva motstånd mot antik religionsforskning. Useners forskning däremot fick ett stort genomslag i Tyskland, uppger Siapkas. Här och i många andra beskrivningar saknar man vidare information. Hur gick det till när evolutionistisk grundsyn ersattes med en källkritisk historisk inriktning? Willamowitz-Moellendorf tillhörde en tysk forskningstradition, varför slog den igenom i Cambridge? På vilka grunder blev detta motstånd förhärskande? Varför ägde en "intellektuell vändning" rum i samband med första världskriget? På 1960-talet, skriver Siapkas, visade flera forskare, att ett logiskt felslut låg bakom det evolutionistiska vetenskapsteoretiska fundamentet. Vilket felslut? Vems logik?

Siapkas är tydlig med hur olika vetenskapliga inriktningar kan förekomma samtidigt inom antikvetenskapen, förr som nu. Detta faktum kräver en skarp struktur och stor pedagogisk förmåga i ett diakroniskt vetenskapshis-

toriskt verk som *ATL*. Siapkas stil är stämd i staccato och den saknar narrativt driv. Förmågan att gestalta, måla upp de teoretiska landskapen inför läsarens inre sinne, är inte Siapkas starka sida. Studien skulle ha vunnit på en stram genomarbetning och presentation av färre, men illustrativa representanter för olika inriktningar. I rådande skick fungerar den utmärkt som ett uppslagsverk för olika namn och inriktningar inom antikvetenskapen för den som vill gå vidare med antikhistoriska studier.

Göteborgs universitet

INGELA WIMAN

Jan von Bonsdorff, Ingmar Brohed & Anders Jarlert (red.), *Kyrkobyggnad och kyrkorum: Forskningsfrågor* (Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien 2017). 134 s.

När kulturarvsfrågor diskuteras i det offentliga rummet eller inom akademien i Sverige i dag, tenderar samtalet att fokusera på ABM-sektorn. Detta gäller oavsett om debatten rör de vetenskapliga implikationerna av digitalisering, befarad politisering av utställningsverksamheten eller dränering av antikvarisk kompetens vid kulturarvsinstitutionerna.

På ett plan faller det sig kanske naturligt att diskussionerna rör sig här: arkiven, forskningsbiblioteken och museerna är trots allt de institutioner som har som sitt primära uppdrag att ordna, bevara och tillgängliggöra de artefakter som tillsammans utgör spåren av något slags gemensamt förflutet. Men det gör samtidigt att andra aktörer inom kulturarvssektorn tenderar att negligeras i den offentliga debatten. Detta gäller inte minst Svenska kyrkan, trots att kyrkoorganisationen, sett till volym, är den enskilt största förvaltaren av kulturarvsklassade byggnader och inventarier i Sverige. Därtill uppbär kyrkan årligen försvarliga summor från det offentliga för sitt antikvariska arbete, genom den så kallade kyrkoantikvariska ersättningen, KAE.

Delvis kan denna blinda fläck komma sig av kyrkans allmänt försvagade ställning i samhället. Den fortgående sekulariseringen under 1900- och 2000-talen har bidragit till att kyrkans och den kristna trons historiska roll har tonats ner, både i forskningen och i det allmänna historiemedvetandet. Men det har också att göra med att kulturminnesvård aldrig har hört till kyrkans huvuduppgifter. Kulturarvsfrågorna förs sällan upp på den kyrkliga dagordningen, annat än när det gäller hur de antikvariska värdena påverkar församlingarnas bruk och skötsel av sina kyrkobyggnader. Till detta kommer att ansvaret för kulturminnesvården i allt högre grad har hamnat på de enskilda församlingarna efter kyrkans skiljande från staten år 2000, vilket